

วิธีสังเกตยาหมดอายุและยาเสื่อมคุณภาพ

วิธีการอ่านฉลากเพื่อสังเกตวันหมดอายุของยา

วันหมดอายุของยาจะระบุไว้ในฉลากยา โดยมีการแสดง วัน เดือน ปีที่ยาสิ้นอายุ หากไม่มีการแสดงวันสิ้นอายุ ให้สังเกตวันผลิต หรือ วัน เดือน ปีที่ยานั้นผลิต โดยทั่วไปยาคัดนั้นจะมีอายุการใช้ประมาณ 2 ปี นับจากวันที่ผลิต และยาเม็ดจะมีอายุการใช้ประมาณ 3 – 5 ปี นับจากวันที่ผลิต ส่วนยาหยอดตา เมื่อเปิดใช้แล้วให้เก็บในตู้เย็น จะมีอายุการใช้ 1 เดือนหลังจากที่เปิดใช้ครั้งแรก (ยกเว้นยาหยอดตาซัลฟาเซตาไมค์ ห้ามเก็บในตู้เย็น) ไม่ควรใช้ยาหยอดตาหลังเปิดไว้แล้ว 1 เดือน แม้ว่าจะยังไม่หมดอายุตามที่ระบุบนฉลากก็ตาม

วิธีการสังเกตยาเสื่อมสภาพ

ยาเสื่อมสภาพเป็นยาที่เปลี่ยนสภาพไป ทำให้ไม่เกิดผลในการรักษาที่ดี หรืออาจเป็นอันตรายอย่างรุนแรงต่อผู้ใช้ได้ การเสื่อมสภาพของยาอาจสังเกตจากการเปลี่ยนแปลงลักษณะภายนอก ซึ่งสามารถสังเกตเห็นได้ชัดเจน หรืออาจมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างภายในตัวยา ซึ่งไม่สามารถมองเห็นได้ด้วยตาเปล่า การเสื่อมสภาพของยาที่เราพบกันบ่อย ๆ เช่น

รูปแบบยา	การเสื่อมสภาพของยา
ยาน้ำแขวนตะกอน (Suspension)	ยาน้ำจะมีการเปลี่ยนสี กลิ่น หรือมีตะกอนผิดปกติไปจากเดิม เช่น ยาน้ำแขวนตะกอน (ตัวอย่าง เช่น ยาลดกรดในกระเพาะอาหาร) เมื่อเขย่าขวดผงยาที่ตกตะกอนจะกระจายตัวอย่างสม่ำเสมอ แต่ถ้าเขย่าแล้วไม่กระจายตัว แสดงว่ายานั้นเสื่อมสภาพแล้ว
ยาน้ำใส (Solution)	ยาน้ำใส เช่น ยาน้ำเชื่อม ต้องมีลักษณะเป็นเนื้อเดียวกัน หากเกิดผลึกขึ้นไม่ควรนำมารับประทาน
ยาน้ำแขวนละออง(Emulsion)	ยาน้ำแขวนละออง เช่น น้ำมันตับปลา เมื่อเขย่าแล้วยาต้องรวมตัวเป็นเนื้อเดียวกัน หากเขย่าแล้วยายังแยกออกเป็นของเหลว 2 ชั้นชัดเจน แสดงว่าเสื่อมสภาพ
ยาหยอดตา	ยาหยอดตาที่เสื่อมสภาพจะมีลักษณะขุ่นหรือตกตะกอนของตัวยา หรือเปลี่ยนสีซึ่งจากเดิมที่เคยใช้
ยาเม็ด	ยาเม็ดจะมีลักษณะเยิ้ม เม็ดแตก ชื้น บิ่น เปลี่ยนสี เช่น ยาแอสไพริน(ยาแก้ปวด) ถ้ามีการเสื่อมสภาพจะมีผลึกใสกลืนเหม็นเปรี้ยวเกิดขึ้นบนเม็ดยา หรือในขวด หรือยาเม็ดวิตามินซีที่เสื่อมสภาพจะมีสีเข้มขึ้น และลักษณะเม็ดดูชื้น

รูปแบบยา	การเสื่อมสภาพของยา
ยาแคปซูล	ยาแคปซูลจะมีลักษณะแตกออกจากกัน บวม ชื่น หรือสีของยาที่อยู่ภายในแคปซูลเปลี่ยนไป หรือมีสีเข้มขึ้น เช่น ยาแก้ไอเสบเตตราไซคลิน เมื่อเสื่อมสภาพจะเปลี่ยนจากผงสีเหลืองนวลเป็นสีน้ำตาล ซึ่งเป็นอันตรายต่อไตเป็นอย่างมาก
ยาขี้ผึ้ง ยาครีม	ยาขี้ผึ้ง ยาครีม จะมีลักษณะเนื้อยาเยิ้ม เหลว แยกชั้น กลิ่น สี เปลี่ยนไปจากเดิม

วิธีการเก็บรักษายาที่ถูกต้องและเหมาะสม

เพื่อให้ยามีคุณภาพในการรักษา ไม่เสื่อมคุณภาพเร็ว ก็ควรรู้ถึงวิธีการเก็บรักษาที่ถูกต้องด้วย วิธีการเก็บรักษา มีดังนี้

1. ตู้ยาควรตั้งในที่ที่แสงแดดส่องไม่ถึง ควรตั้งให้พ้นจากมือเด็ก โดยอยู่ในระดับที่เด็กไม่สามารถหยิบถึง เพราะยาบางชนิดมีสีสวย เช่น ยาบำรุงเลือดที่มีเหล็กเป็นส่วนประกอบ ซึ่งมีลักษณะเป็นยาเม็ดเคลือบน้ำตาลสีแดง ซึ่งเด็กอาจนึกว่าเป็นขนม แล้วนำมารับประทานจะก่อให้เกิดอันตรายได้
2. ไม่ตั้งตู้ยาในที่ชื้น ควรตั้งอยู่ที่ที่อากาศถ่ายเทได้สะดวก ควรเก็บยาให้ห่างจากห้องครัว ห้องน้ำ และต้นไม้
3. ควรจัดตู้ยาให้เป็นระเบียบ โดยแยกเป็นยาใช้ภายนอกและยาใช้ภายใน เพื่อป้องกันอันตรายจากการหยิบยาผิด
  - 3.1 ยาใช้ภายใน ให้ใส่ขวดสีชาที่มีฝาปิดสนิท เขียนฉลากว่า “ยารับประทาน” โดยใช้ฉลากสีน้ำเงิน หรือตัวอักษรสีน้ำเงิน หรือสีดำ พร้อมกับระบุชื่อยา สรรพคุณ ขนาด และวิธีรับประทานติดไว้ให้เรียบร้อย ถ้าเป็นยาน้ำแขวนตะกอน ที่ฉลากจะต้องมีคำว่า “เขย่าขวดก่อนใช้ยา”
  - 3.2 ยาใช้ภายนอก ให้ติดฉลากสีแดง มีข้อความว่า “ยาใช้ภายนอกห้ามรับประทาน” ในฉลากต้องระบุชื่อยา สรรพคุณ ขนาด และวิธีใช้ให้เรียบร้อย
4. เก็บรักษาไม่ให้ยาถูกแสงสว่าง เพราะยาบางชนิดหากถูกแสงแดดจะเสื่อมสภาพจะต้องเก็บในขวดทึบแสง หรือขวดสีชา เช่น ยาหยอดตา ยาวิตามิน ยาปฏิชีวนะ ที่สำคัญควรเก็บยาตามที่ฉลากกำหนดไว้อย่างเคร่งครัด แต่ถ้าฉลากไม่ได้บ่งไว้ก็เป็นที่น่าใจว่าให้เก็บในที่ซึ่งป้องกันความชื้นได้ดี ไม่เก็บยาในที่อุณหภูมิสูงเกินไป หรือไม่นำไปแช่แข็ง การเก็บรักษายาที่ถูกต้อง ย่อมได้ยาที่มีประสิทธิภาพ และยาที่ไม่เสื่อมคุณภาพเร็ว ซึ่งจะทำให้ผลในการรักษาเต็มที่ อ่างอิงจากคู่มือ อย.น้อย สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา กระทรวงสาธารณสุข